

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❖ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❖

STOCKHOLM

Skandinaviens största livförsäkringsbolag.

År 1912.

Nybeviljad livförsäkringssumma ..... öfver 21.6 millioner kronor.
 Premieinkomst ..... öfver 7.49 millioner kronor.
 Ränte- och hyresinkomst ..... öfver 2.8 millioner kronor.

Livförsäkringssumman vid årets slut öfver 242.8 millioner kronor.
 Samtliga tillgångar ..... 70.2 millioner kronor.

I tillgångarna ingå aktieägarnes garantifondsförbindelser
å 800,000 Kr.

Till försäkringsägarna: kontant vinst ..... Kr. 1.013.276: 95
 Till aktieägarna: utdelning ..... " 30.000: —

Under senast förflutna 20 kalenderår har bolaget utbetalat
till försäkringsägarna:

vinst ..... Kr. 11.106.039
 dödsfallsersättningar ..... " 25.330.636
 kapitalförsäkr.-belopp och
 lifräntor ..... " 9.477.273 **Kr. 45.913.953**

Dugliga kvinnliga agenter antagas. 17

P.A. COLLINS
BOMULLSVÄFNADER

STÖRSTA

URVAL

AF

BÄSTA SVENSKA
FABRIKAT

HOS HVARJE VÄLSORTERAD VÄFNADSHANDLARE

22

Fotograferar Ni

så gör Edra inköp,
låt framkalla och
kopiera Edra bilder
hos

A.-B. Hasselblad-Scholander

16 Hamngatan 16

(Mitt för Kungsträdgården)

35

BANBRYTANDE och i hela världen enastående
äro de små **Hälsobrunnar** med namn av **Radium-**
element, som av Aktiebolaget Radioaktiva Vatten kon-

Patent 24018
Varum. 10215.

struerats, tillverkas och uthyras till allmänheten för
daglig tillverkning i hemmet av starkt
radiumemanationsvatten till genomgå-
ende av fullständiga brunnskurer.
Hyresavgiften är nu så billig, att ele-
menten äro för varje behövande lätt
tillgängliga. Så kosta: typ M å 5000
rad. enheter 10 öre pr dag, typ A å
10000 r. e. 17 öre, typ B å 25000 r.
e. 34 öre, typ F å 35000 r. e. 44 öre,
typ K å 50000 r. e. 54 öre, typ L å
80000 r. e. 67 öre, typ R å 125000 r.
e. 84 öre och typ X å 160000 r. e.
100 öre pr dag. Kostnaden per person
ställer sig ännu lägre om flere perso-
ner tillsammans hyra ett starkt ele-
ment och dela vattnet. En drickskur
bör icke understiga 30 dagar. Kurens
verknningar äro, allt efter vad med
drickningen avses, beroende av ele-
mentets styrka och kurens utsträck-
ning. Så fordrar t. ex. en svårartad
gikt för att kunna påverkas, både ett starkt element
och en lång kurtid. Det individuella gör sig ofta gäl-
lande. Vid 1913 års slut hade ca 8000 personer i
vårt land hyrt våra Radiumelement och mer än 10000
personer begagnat sig av dem för hävande av ett
flertal sjukdomar, speciellt Gikt och Reumatism,
Neuralgier och Neuriter, ämnesomsättningssjukdom-
ar, kroniska inflammationer och katarrar i slem-
hinnor etc.

Tillskriv oss och begär de närmare upplysningar
som önskas

Aktiebolaget Radioaktiva Vatten,

Brunkebergstorg 11, STOCKHOLM.

Rikstelefon 3813. — Allm. Tel. 16390.

Chefkemist: Docenten vid Kungl. Tekn. Högsko-
lan **John Köhler**. Kontrollant: **Dr. John Rosengren.**

25

HERTHA

I. ÅRGÅNG

15 APRIL 1914

HÄFTE VIII

Margareta Hvitfeldts miljoner.

För tvåhundra femtio år sedan förordnade en kvinna om en stor donation till "den Studerande Ungdom — — — som der wed ynskelig och Christelig Information udi Boglige Konster kunde Fructbarligen opdrags, dets underholdning och Befordring".

På 1660-talet låg det ej till hands att tänka på att hjälpa den kvinnliga ungdomen till "Information udi Boglige Konster", så man får väl knappast utgå ifrån det förmodandet, att Margareta Hvitfeldt, när hon stiftade denna donation till minne av en bortgången, älskad son, avsåg att den skulle komma även unga flickor till godo. Men förhållandena ha förändrat sig sedan dess, och för oss ter det sig som en lycklig tillfällighet, att hon ingenstädes i testamentet begagnat uttryck, som fastslå att medlen skola gå till manliga ungdom. De kunna nu, utan brott mot testamentets ordalydelse, tilldelas även kvinnor, disponeras även efter en ny tids nya behov.

Att de kvinnliga studerandena skulle börja få något med av Margareta Hvitfeldts miljoner är emellertid ej de nuvarande testamentsexekutorernas mening. Det finns också bestämmelser, enligt vilka de formellt äro uteslutna, men i sällskap med den manliga ungdom, vilken liksom de icke hör till de i testamentet nämnda läroanstalter, vilkas elever få bli stipen-

diater — detta av det enkla skäl naturligtvis, att en del nuvarande skolor ej existerade på Margareta Hvitfeldts tid. Av kuratorerna föreslås emellertid nu en ändring av testamentets ordalydelse för att bereda de uteslutna unga männen tillgång till stipendier, men framställningar från de kvinnliga studentföreningarna i Uppsala, Lund och Göteborg till förmån för de unga studerande kvinnorna ha avstyrkts av kuratorerna.

Med anledning härav har Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse känt sig uppfordrad att till konungen avlåta nedanstående skrivelse, vilken av Förbundets ordförande och byråföreståndarinna tisdagen den 7 dennes överlämnades till ecklesiastikministern.

Till Konungen.

Med anledning av kuratorernas för Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen avgivna utlåtande och förslag till omorganisation av sagda stipendieinrättning tillåter sig Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse i underdånighet anföra följande.

Stipendieinrättningen har tillkommit genom Margareta Hvitfeldts testamente, där donator oupphörligt använder sådana ord som "studerande ungdom", "personer", "prästerne börn" etc., vilka icke på något sätt kunna anses utestänga kvinnor.

Kuratorerna ha emellertid i det nu avgivna förslaget uppställt som villkor för erhållande av stipendium att i fråga om "stiftsstipendier" och "tillfälliga belöningar" vara lärjunge vid något av gymnasierna vid de allmänna läroverken i Göteborgs stad, i fråga om "bohuslänskt stipendium" och "understöd åt framstående idkare av studier" att ha genomgått lärokurs vid något av de inom Göteborgs och Bohus län befintliga allmänna läroverkens gymnasier, samt i fråga om "universitets- och högskolestipendier" att hava genomgått gymnasium vid allmänt läroverk i samma län. Detta villkor — att vara eller hava varit lärjunge vid allmänt läroverk — genom vilket för närvarande kvinnlig ungdom uteslutes, grundar sig tydligen ursprungligen på en sträng bokstavstolkning av testamentets uttryck "Hans Kongl. May:ts Academie eller Gymnasio udi Gottenborg".

Konsekvent taget, skulle genom detta förslag endast lärjungar från statens läroverk i Göteborg bliva berättigade till erhållande av de Hvitfeldtska stipendierna, men nu ha kuratorerna själva föreslagit, att även lärjungar från det treåriga kommunala gymnasiet i Uddevalla skulle erhålla rättighet att söka. Kuratorerna ha framhållit, att ett dylikt medgivande är i enlighet med donationens "syfte och anda" — detta säkerligen med full rätt, då ju på Margareta Hvitfeldts tid "Hans Kongl. May:ts Gymnasium" i Göteborg var det enda högre läroverket för Göteborgs stad och Bohuslän och hon säkerligen icke haft någon anledning att utestänga andra dylika läroverk, om sådana funnits, från erhållande av stipendier. Är testamentets ordalydelse i denna

punkt en gång övergiven, förefaller det emellertid i hög grad inkonsekvent att icke utsträcka stipendieutdelningen även till enskilda gymnasier med dimissionsrätt, vare sig flickskolor eller samskolor inom länet. Då kuratorerna avstyrka den i denna riktning gjorda framställning, som inlämnats av kvinnliga studentföreningarna i Uppsala, Lund och Göteborg, sker det också utan annan motivering än att ett eftergivande av villkoret om genomgången lärokurs vid gymnasierna av allmänt läroverk inom länet "skulle i alltför hög grad splittra stipendieutdelningen".

En "splittring", som medförde ett större antal väl kvalificerade stipendiesökare, skulle väl dock icke kunna anses gå på sidan om donationens ursprungliga syftemål. Som det hittills varit, torde de många Hvitfeldtska stipendierna snarare mer än en gång kunna locka jämförelsevis inkompetenta lärjungar in på studiebanan. Och då statens gymnasier icke stå öppna för kvinnor, äro de kvinnliga lärjungarna nödsakade att för sin utbildning erlægga så dryga avgifter vid enskilda läroverk, att det i regel icke skulle löna sig för andra än de mera begåvade bland medellösa familjers döttrar att kosta på sig deras fortsättningskurser. Då härtill kommer, att de enskilda gymnasier det här gäller på grund av sin dimissionsrätt äro ställda fullständigt under statens kontroll, synas de även böra komma i åtnjutande av förmåner av det slag, som den Hvitfeldtska stipendieinrättningen avser.

Beträffande universitets- och högskolestipendierna samt resestipendierna må tilläggas, att den betydligt större kostnad, som de kvinnliga studenterna nedlagt på sina gymnasiekurser och som ofta tvingat

dem till skuldsättning, naturligtvis också för dem skapar ett alldeles särskilt behov av understöd även för universitetskurser och studieresor. Detta desto mera som de i regel nästan aldrig vid universitet och högskolor kunna komma i åtnjutande av andra stipendier än de ytterst få, som äro anslagna speciellt åt kvinnor.

Med stöd av vad som ovan anförts får Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse i underdånighet hemställa

att rättigheten att söka och erhålla stipendier från stiftelsen — såvitt

övriga stadgade villkor äro uppfyllda — icke göres beroende av villkoret att "vara eller hava varit lärjunge i gymnasium av allmänt läroverk", utan att denna rättighet även måtte tillerkännas lärjungar från andra gymnasier med dimissionsrätt inom Göteborgs och Bohus län, samt att i sammanhang härmed i instruktionens § 21, st. 3 ordet "son" i enlighet med testamentets ordalydelse må utbytas mot ordet "barn".

Fredrika Bremer som kritiker.

(Forts. och slut.)

Den 15 september 1844 åkte Fredrika Bremer och Malla Silfverstolpe, ledsagade av Adolf Lindblad, från Stockholm till Edsberg. Denna längesedan planerade vallfärd till den förnämsta lokalen för Mallas barndomsminnen blev, trots månet vemodigt ljuvt moment, naturligtvis icke helt vad hennes fordrande fantasi förespeglat, och en stilla besvikelse suckar i dagboksorden: "Fredrika sluten och tyst, — tyckes blott hafva interesse för det stora hela — Mot den enskildta är hon blott god och välgörande."

Hemkommen till Årsta hade Fredrika en ny avdelning memoarer att granska, och därom skriver hon 1. 10. 44:

Åter, goda Malla, har jag att hjertligen tacka dig för nöjet som genomläsandet af det Manuskript gifvit mig, som härmed återsändes. Den naiva sanningen af dessa minnen ger dem ett städse friskt behag, och jag följer dem med ett intresse, som skulle tillfredsställa Malla om hon såge det. Dessutom börjar

skildringen redan att gifva resultat, och som äro rena och lärrika. Det är en märklig sak att se dessa båda unga flickor, Malla och Charlotte [Posse], sätta ut i lifvet med de bästa utsigter, det friskaste mod, de mångfaldigaste medel till njutande af lifvet, och se dem sedan under ganska vanliga jordiska öden, skakas, nedslås, sjunka från lifvet med afsmak, se mot framtiden med förskräckelse, och i det de se sig om efter något obäfvande stöd på denna bäfvande jord utropa: — "Religion är dock en god sak!" Malla var väl alldrig utan, men hennes Religion var länge blott en klocksträng till himmelen på hvilken hon ringde i nödens eller i behovets stund, intet lefvande samband med den Evige. Det var icke hennes fel och det är djupt synd om henne; det är synd om hvarje ung flicka, som man ger allt, utom "det ena nödvändiga" som kan bära henne upp genom lifvet.

Det är ett ord i detta häfte, som har djup betydelse. Malla säger om sitt tillstånd efter en svår sjukdom: "hon kunde ej sysselsätta sig, ej förströ sina tankar; hon tvingades derföre att gå på djupet med dem och — hon stadnade vid bönen." Och här har Malla visst kommit till det djupaste, det innerligaste af lifvet, till communicationen emellan det himmelska och det jordiska. Men på det den må öppnas, och de eviga krafterna inströmma i det ändligas bröst, måste detta öppna sig, sätta sig i tillstånd att emottaga dem, och här, här är en svårighet, som mången har att kämpa med så länge den lefver, och som man ofta blott delvis, blott stundtals lyckas att besegra. Kunde bönen alltid vara full och riktig, vore man alltid öppen för det lif, som alltid vill gifva sig, så vore man också ständigt god och ständigt salig. Så mycket kan man veta af lyckliga andaktstunder.

En person i Mallas minnen, som, näst Charlotte P., intresserar mig, är Charlotte Cronhjelm.*) Hennes bref uttala en lefvande och älskvärd ande. Min Gouvernante, M:lle Frumerie, kom till vårt hus ifrån Gr:nan Cronhjelm, der hon varit gouvernant för hennes döttrar. Den unga Gr:nan Posse besökte henne ibland i Stockholm. På ett af dessa besök såg jag henne och har aldrig glömt hennes intagande bild. Det var en nyårsdag och hon skulle på bursen och kom opp klädd dertill. Jag minnes ännu så väl den fina gestalten i den svarta sammetsklädnigen och perlorna i det svarta håret,

*) Gift Posse, sedan Blomstedt. Jfr Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer II, sid. 215.

och den hvita hyn och de sköna, mörka, leende ögonen! Hon syntes mig förtjusande. Hennes död, hörde jag sedan, var sorglig. Hon fick samma sjukdom som hennes gamla f. d. Man dog utaf. Besynnerligt var det öde, som lät denne sjelf bjuda in i sitt hus den man, som skulle krossa hans husliga lycka. Lilla vackra gossen, Axel, minnes jag äfven mycket väl. Jag undrar hvad det blef af honom.

Nu ser jag med nöje på den historiska horisonten af Mallas minnen Upsalastjernorna framskynta. Det gläder mig, ty jag vet att med dem uppgår för henne ett nytt skifte af lif och interesse, och det behöfver hon väl. Thorestatiden var en svår tid. Men vackert är att se hur Malla bar den och slutligen förstod att använda den.

Några månader senare tycks Malla på allvar ha återupptagit den gamla planen att anförtro sitt livsverk åt Fredrika Bremer för vidare befordran till eftervärlden, ty i ett odaterat brev, som måste förläggas till förra hälften av mars 1845, heter det:

Tack du goda bästa Fru Malla, för paket och bref! Det förras innehåll ska' snart uppslukas, och på det sednare måste jag genast svara några ord. Jag tror verkligen, goda Malla, att du gör rätt och väl i att öfverlemnna till mig dina minnen och att jag (om jag får lefva) skall kunna uppfylla hvad detta öfverlemnande förbinder mig till, enligt min egen känsla. Ty att något bör blifva af detta arbete det är mig visst och k'art. Men hvad och hur? Jag skall säga dig hur saken förefaller mig. Den tid kan icke vara så långt borta då den egna produktiviteten hos mig upphör, och då,

sedan jag gjort färdiga ett par arbeten, som nu ligga mig, sedan lång tid, på hjertat, jag kommer att stanna med egna skrifter. Denna tid skall blifva en för redigerandet af *Mallas Minnen*. Der äro många blad som måste sammansmältas i få rader, ja, hela tidskriften som med ett par sådana kunna karakteriseras, men der är ock mycket, som bör lemnas orubbat och der *Mallas* ord måste återgifvas precis som de nu stå på papperet; hela episoder m. m. som icke böra förkortas eller förändras. Detta tror jag mig om att kunna göra — om neml. *Malla* ger mig fullmakt att ställa och styra häruti efter vilja och förmåga. Blir sedan genom detta arbete en bok (eller flera) och kommer deraf att blifva p:geinkomst, så skall denna lemnas till hvem som *Malla* vill bestämma. Det skulle vara mig en verklig glädje att kunna verka till en sak, som skulle göra *Malla* nöje och för mångas nöje bevara frukterna af hvad hon lefvat, lidit och njutit och så troget samlat.

Mallas manuskriptbuntar kommo aldrig att vila i det eldfasta valv på Årsta, som erbjöds dem till provisoriskt förvaringsrum. Sannolikt har den antydda redigeringsmetoden synts henne alltför våldsam, och i varje fall skulle det säkert blifvit henne omöjligt att under livstiden lämna bort dispositionsrätten till sin käraste egendom.

18. 12. 45 skriver *Fredrika Bremer* från Stockholm:

Dina två sednaste paketer ha vi slutat lägesedan. Jag har dem med mig i staden. Det var riktigt bra roligt se *Malla* lefva opp igen, men... men! Det förefaller mig alltid som om trumpetaklangen som smattrade kring henne då

hon ännu var i moderlifvet blifvit som ett farligt dallrande ljud kvar i hennes själ och gifvit henne detta behof af exitation eller upplifning som måste göra hvar kvinna olycklig i en verld, som hur jemt den än rullar, har... beständig tendens att förfalla i stilltje. Derföre ock kan man aldrig rätt bli till frids vid *Mallas* lycka, man anar ofriden, oron strax i kommande. Men troligen kunde det ej vara annorlunda för henne. Och vår Herre gör ju äfven stormen välgörande och låter på dess vingar kringbäras de ädlaste blomsters frön. *Mallas* kungliga beröringar skulle upplifva hvem som helst, och det behagliga, halft romantiska umgänget med prins *Oscar* är en liten vacker episod, som skulle pryda äfven det rikaste lif.

Någonting i dessa uttalanden måste ha sårat adressaten, såsom man finner af följande rader (6. 1. 46):

Jag tror icke att vi skulle ha så svårt att förena oss i våra tankar om *Malla*. Men *Malla* skulle då vilja lyssna till mig, vilja förstå mina ord såsom de äro menade; icke läsa "stygg" då jag skriver "icke vackert" o. s. v. Jag vet att ett sådant förstående är i alla tider sällsynt, men på detta grundar sig likväl allt nöje i innerligare umgänge menniskor emellan. En god vän måste äfven hafva "die Wille der guten Beleuchtung". Och om någon har det i allmänhet så är det visst *Malla*.

Somrarna 1846 och 1847 kom *Malla* själf till Årsta med sina minnesluntor, och som vanligt utföll den muntliga diskussionen långt mera tillfredsställande för henne än den skriftliga. Särskilt innerligt gladde henne *Fredrikas* "ömt deltagande" uppfattning av förhållandet till

Per Ulrik Kernell: "Gud vare tack! att någon inser, förstår och förlåter!"

I ett brev av 16. 4. 48, vars början behandlar tidens politiska vårstormar, ger Fredrika sitt sista och sammanfattande ord i denna långdragna och bekymmersamma angelägenhet:

Det gläder mig att Malla åter skrifer på Minnena, och jag kan då ha hopp om att snart få en mig alltid kär läsning. Du vet huru den intresserar mig.

Att Malla vid dem icke fått den andeliga hjälp af andra som Malla önskat sig, kan visst i mycket vara deras fel. Men, det kan ju äfven vara litet Mallas eget fel, och att Malla ej kan eller vill emottaga deras deltagande och biträde så som de ville och kunde gifva det. Vissa svårigheter ligga äfven i sakernas natur och nödvändighet. Interesseset af Mallas minnen är gifvet. Det är stort och verkligt. Den trogna bild som de gifva af Menniskorna och lifvet i deras hvardags-skick och vanliga gång — gör för mig deras stora värde. Men för att göra dessa samlingar till ett helt, för att gifva dem en form, eller en någorlunda ordnad gestalt som t. ex. Memoirer, behöfves en genomgående omarbetning och sammandragning. Och dertill fordras en person, som har förmåga dertill, och rättighet (som blott Malla kan gifva) att företaga en sådan ombildning och sammandragning. Många stycken af dessa minnen torde visst kunna förblifva i sitt nuvarande skick men många äfven kunna det icke om det hela skall bli en verkl. njutbar läsning.

Ett resultat af arbetet kan svårligen ligga i annat än i intrycket af det hela och den totalbild af lifvet som deraf upp-

kommer. Antecknarinnans egen sinnestämning vid slutet af arbetet, och det ljus hon då kan ha hunnit till inom sig sjelf — blir väl bästa belysning öfver de olika grupper och gestalter som hon låtit framträda. Ingen förståndsreflexion blir härvid af värde. Något djupare måste det vara. Ljuset måste komma ur lifvets centrum — hjertat, kärleken.

Efter detta har Fredrika Bremer inte mer haft tillfälle att befatta sig med Malla Silfverstolpes memoarer. Hennes väg gick nu allt bestämdare åt andra trakter av världen och livet. Kanske har till och med minnet av den minnenas skatt, som hon med så kärleksfullt nit sökte hjälpa att lyfta i dagen, sjunkit undan i den nya, energiskt framåtlande livsperiodens överrikedom.

*

I den härovan meddelade korrespondensen har Fredrika Bremer, utan officiell förpliktelse och utan ambition, avlagt ett mästerprov som kritiker. Hon fick att döma om ett manuskript av förbluffande säregen art, vars kulturella och estetiska värden samtiden icke var mogen att fatta och vars illitterata habitus ännu saknade det rörande och pikanta behag, som skulle skänkas den av ålderns patina. På slika uppgifter stupa yrkesrecensenterna alltsom oftast, även de bästa. Men Fredrika Bremer bestod, som sagt, provet. Hon fällde helt på eget ansvar den dom, som för ett långt senare släkte, utbildat till konnässör just i detta fack, gäller som självklar.

Kritikern i sin fullkomning är den ideale läsaren, den som upptäcker värden, den som tyder drömmar, den som tar upp utmaningen och öppnar dialog med

författaren. »Jag läser dig som publicum och dömmar som ett stycke sådant», säger Fredrika Bremer ursäktande till Malla, riktigt nog, om man bara tillägger, att detta stycke publicum stod unikt på sin tid.

Man måste häpet beundra det sega och milda tålmod, varmed Fredrika under alla dessa år, för hennes egen del fyllde av skriftställarmödor, mångahanda studier och framför allt en hemlig, jäsande utveckling, skötte det tacklösa värvet att uppmuntra och leda den egensinnigaste och mest misströstande av skribenter. Det var icke egentligen en väntjänst, om det än kom att yttra sig i denna form. Det hängde ihop med detta »intresse för det stora hela», som Malla, den lidelsefullt krävande, egocentriska, till sin frysende förfäran småningom fann vara kärnan i Fredrikas väsen.

Åt Sverge, åt litteraturen skulle skänkas ett arbete av banbrytande slag, en *histoire intime*, som på en gång oförgämligt bevarade svenska människor och seder i ögonblickets friska färg och med djärv öppenhet avslöjade en stort anlagd men illa rustad kvinnas innersta erfarenheter i en värld, som icke var gjord för henne och som hon icke var gjord att övervinna. Detta genialt naiva, vildvuxna verk varslade om den nationella och realistiska konst Fredrika Bremer drömde om för sitt land, hon som redan på 1830-talet var »så förälskad i verkligheten», att hon endast i vad den bjuder kunde finna »poesi och skönhet».

K. J.

Glimtar utifrån.

Skriande gärningar. »Kvinder har en forbandet Tilbøjelighed til at tro, hvad vi Mandfolk siger», råkade danske Lundaprofessorn Edvard Lehmann yttra i en diskussionsinledning, som gav den berömde religionsforskaren tillfälle att på ett mycket folkligt språk blotta onöjaktig kunskap om kvinnor, kvinnorörelse och en del själsliga fakta, vilka sannolikt kommande religionshistoriker skola göra vetenskap av. Den författare i »Kvinden og Samfundet» (30 mars), som anför citatet, förmodar att professorn efter sitt föredrag funnit skäl att ändra mening i detta stycke.

I England åtminstone bli männen icke trodda på sitt ord mera. Den som där vill göra sin mening hörd och respekterad är hänvisad till handling med därvid häftande risk. Det finns tusentals briter, som aktivt ta del i kvinnornas kamp för medborgarrätt, från de hjältar, som offra tid, pengar, krafter, världslig ställning, sitta av böter och hungerstrejka, till de mera anspråklösa riddare, som kastas ut från ett liberalt möte, emedan de stigit upp och protesterat mot brutal utvräkning av en kvinna. Till denna elit hör den kände krigskorrespondenten och författaren Henry W. Nevins, som nyligen införde rätta uttalade ett tänkvärdt ord. Orsaken till hans häktande var den att han tillsammans med en skara andra försökt få audiens hos mr Asquith (vilket som bekant aldrig lyckas, ty denne liberale statskonstnär älskar icke att utbyta tankar med folket) och därpå harangerat åskådaremassan. Sådant kallas »förargelseväckande beteende», och Nevins, jämte några andra män av pennan, omhändertogs av polisen. Inför skranket avlade han följande vittnesmål:

»Jag har en lång och växlingsrik levnad bakom mig. Jag har då och då — så gott jag kunnat — tjänat mitt land, men aldrig under hela min bana har jag varit så stolt som jag är i dag över att stå här och protestera mot den behandling, som kommer våra kvinnliga politiska fångar till del. Det är en allvarsam sak, när medborgare, som alltid ha försökt göra sitt bästa för landets

välfärd, betrakta det som den största äran i sitt liv att fångas för det de protesterat mot regeringens."

Utslaget lydde på frigivning med villkor att den häktade avgav en förbindelse att uppträda laglydigt. Nevinson vägrade och — släpptes lös utan villkor.

Märkligt och bekymmersamt är det också, att när en dam ur Englands aristokrati ger ut en memoarbok, så lyder titeln *Prisons and prisoners*. Lady Constance Lytton har sina intressantaste minnen från Hollowayfängelset. På grund av sina särskilda omständigheter har hon lärt känna det mångsidigare än andra ledamöter av *Women's Social and Political Union*. Vid sin första sejour tyckte hon sig bli behandlad med en misstänkt hänsynsfullhet, och då läkaren förklarade hennes hjärta för svagt att uthärda tvångsmatningstorturen, ledde hennes hungerstrejk till snar frigivning. Hon beslöt att anställa ett drastiskt prov med principen "likhet inför lagen". Nästa gång hon deltog i en gatudemonstration, uppträdde hon i typisk underklasskostym, bar glasögon och var för övrigt tillstökad till oigenkännlighet. I polisen uppgav hon namnet "ogifta Jane Wharton". Planen lyckades fullkomligt. Den fula, tarvliga och skyddslösa Jane Wharton fick uppleva all den brutalitet, som rätteligen tillkommer suffragetter, och med hennes hjärta var det ingen fara! Men den sköna och eleganta lady, som iklätt sig hennes skepelse, hade verkligen ett ömtåligt hjärta, och hon gick ut ur Holloway med för alltid bruten hälsa. Hon tycks dock inte anse priset högt för den dyrbara erfarenhet hon vunnit.

Det måste vara något särskilt på tok i ett land, där oupphörligt högsinta, redbara och religiösa personer uppföra sig så illa, att de, som sköta samhället, nödgas behandla dem hårdhäntare än simpla förbrytare, t. ex. barnskändare, vilka åtnjuta faderlig mildhet.

En kvinnas brott. *The Woman's Bulletin* (Los Angeles, California) meddelar i sitt marshäfte en skrivelse av en lärarinna i NewYork, som blivit avskedad av skolöverstyrelsen på grund av "gross misconduct" och vädjar från denna dom till allmänhetens instans. Lärarinnans brott bestod däri att hon 1:o var gift, 2:o hade underlåtit att meddela överstyrelsen detta faktum. Nu förklarar hon, att hon som amerikansk medborgare, vilken konstitutionen tillerkänner "life, liberty, and the pursuit of happiness", äger rätt att vara gift. Notifikation om äktenskapet har hon tillställt släkt och vänner, men hon trodde inte, att en sådan familjangelägenhet kunde intressera överstyrelsen. Denna myndighet lägger henne till last, att hon bibehållit sitt ärvda namn, men det finns ingen lag, som påbjuder, att hon skall byta ut det mot ett annat.

Det är en gammal historia från gamla världen: äktenskapet in abstracto prisat som samhällets grundval och i konkreta fall belagt med straff, i synnerhet när en kvinna gifter sig.

Omsadling. Frågan om ryttarinnor böra rida gränslor eller i damsadel tyckes vara brännande i England, eftersom mr och mrs Pethick Lawrence upplåta de eljes politiska spalterna i sin tidning *Votes for Women* till diskussionsplats för detta smak- och hygienproblem. Manliga och kvinnliga auktoriteter, läkare och ridkonstnärer, framlägga plausibla skäl för bägge de stridande meningarna, och skraddarna bidra med statistik. Ehuru damsadeln har många varma och erfarna förespråkare, ser det ut, som om den alltmer förlorade allmänhetens gunst. I Stockholm synes frågan ha blivit avgjord i all stillhet. Den som dagligen morgonpromenerar på Djurgården får se mängden ståtlig ryttarinna, men ytterligt sällan en damsadel.

”Översten”.

Sista söndagen i mars råkade vi in i folksamling på Östermalmsgatan. En sträcka var fullpackad från trottoarkanterna till husmurarna. Någon sakkunnig i hopen förkunnade lugnt: ”Det dröjer ännu en timme.” Ingen otålighet spordes. Ty vem är så lycklig och förnöjsam, vem njuter så nuet och hoppet som stockholmare i häck eller kö?

Inte förrän nästa dag gick det upp för mig vad dessa stilla skaror hade vaktat på. Det var en stor kvinna som skulle föras till graven från Frälsningsarméns tempel, och det är möjligt, att åskådarnas flertal hörde till ”de sörjande”, ty denna döda lämnade efter sig en väldig massa närmaste.

För fjorton år sedan såg jag Elisabet Liljegren, chefen för svenska slum- och räddningsverket. Det var den afton räddningshemmet vid Grevturegatan invigdes och jag blev bjuden att stanna och delta i ”flickornas” supé. Jag minns henne som en reslig ung dalkvinna med naturligt värdiga later och grovskurna, själiskt lysande drag under den blonda hårglorian. Kanske glimtade en smula skälmeri ur hennes blick, när hon på sitt vänligt myndiga vis kommenderade den undre världens representanter att af-fyra ett klämmigt halleluja för gästen.

Mer skulle jag inte haft att säga om denna hövdingsgestalt, som dock måste få sin plats i Herthas galleri, ifall inte en slumkapten hade kommit upp till oss en dag för att berätta om sin chef.

— Det är svårt att tala om översten — började hon. — Bäst att ni frågar. Ni vill väl veta om hennes verksamhet. . .

— Nej, nej, inte det just. Säg oss lite om henne själv, om vem hon var.

Tvekande droppade orden:

— Jag vet inte vad tidskriften har för riktning — om det passar, men — hon trodde på Gud, hon var en bödens kvinna!

Kaptenen märkte nu, att det passade, och började berätta allt eftersom minnena stego upp, med sänkt huvud och låg röst, som talade hon till sig själv.

— Ingen har haft sådant hjärta för dessa stackars flickor som hon. Från många håll hade det sagts henne, att det var lönlöst, dem kunde ingen hjälpa, men hon sade, att om det var sant, kunde hon inte tro på Gud. Det måste finnas frälsning för alla. Och hon fick framgång: Hon hade en sådan makt över dem. Det syntes också nu när hon var död. En femti flickor kom till begravningen, och många skrev till oss. De sörjde, som om de hade mist sin mor. Ja, det kom så många brev. . . Där var bland annat ett ifrån en man nere i landsorten — en ”bättre” man, han hade ett rätt fint namn — som tackade Gud för ett möte 1896. Han hade råkat i — i svårigheter, och översten kom honom till hjälp och lyfte upp honom.

Hon besökte gärna fängelser. Egentligen får man ju inte det, för det har bedrivits så mycket missbruk med den saken, men översten fick. Hon höll möten med kvinnorna där och talade med dem. Fängelsedirektörerna — ja de kände väl inte Gud, men de trodde ändå, att hon kunde uträtta något.

Det fanns ett näste vid en av våra finaste gator på Östermalm, ett tillhåll för dåliga män och kvinnor. Dit följde jag med henne en gång, hon skulle söka upp en ung flicka, och så hon blev mottagen där! Det var några som föll på knä för henne och bad henne rädda dem. När hon gick ute, kom jämt de ruskigaste figurer fram och tilltalade henne. Somliga visste ju vem hon var, men andra inte, och ändå kände de på sig, att det var till henne de skulle vända sig.

Otroliga finansbekymmer hade hon. Det köptes hus till räddningshem utan att det fanns pengar, men pengarna flöt in i rätt tid på underbara vägar. En okänd herre kunde komma och lämna just vad som behövdes. Mänskor som hade träffat översten och blivit gripna av henne hjälpte oss med stora summor för hennes skull. En dag var major Petri uppe och tiggde hos en rik fru och fick jag tror tre tusen kronor, medan översten gick nere på gatan och bad.

— Major Petri kan tiggas, det är känt — inföll jag.

Kaptenen jakade förstrött, liksom ryckt ur sin tankegång, och fortsatte:

— Där ser man bönen kraft. Översten skonade sig aldrig i någonting. De första tiderna unnade hon sig aldrig att åka i spårvagn — inte hade hon ju håller alltid en tioöring — och när hennes skor lagades, måste hon hålla sig inne, sitta på expeditionen och skriva. Nu mot slutet, när hon knappast orkade gå över gatan, ville vi förmå henne att ta en bil ibland, men omöjligt. "Det är Guds pengar," sade hon, "hur skulle det se ut, om jag åkte i bil för Guds pengar?"

Här knäcktes kaptenens röst. All dyrkan och sorg, som hade brunnit och darrat genom hennes dämpade ord, bröt fram ett ögonblick, och i blixtsken stod översten för mig.

— Så skänkte en person tjugofem kronor till åkning, men inte avlöpte det utan bataljer för var gång... Hur mycket en slumofficer har i lön? Tre kronor i veckan från kaptensgrad och uppåt. Översten tog ingen lön förrän de allra sista åren, hon hade haft lite själv. Hon ville inte, att vi skulle arbeta för vinnings skull. Ni vet kanske, hur översten kom till armén? Jo, hon var bonddotter uppe i Dalarne och det var meningen, att hon skulle till Falu seminarium, men Gud kom i vägen och hon kände, att det var inte hennes bana. Så fick hon se ett Stridsrop, där det stod om att Hellberg hade satts i fängelse för att han hållit ett möte, och då tänkte hon: "Det är mitt folk, till dem vill jag gå." Och så for hon till Stockholm, där hon ingen kände, och anmälde sig hos kommandör Ouchterlony. De visste inte riktigt vad de skulle tro om henne, men kommandören menade: "Hon har med Gud att göra, hon får stanna". Hon blev antagen till kadett, och snart blev de ju varse vilken Guds gåva de hade fått.

Hon var som sagt av bondesläkt, och därför hade hon inte lätt att stryka på foten för någon. Hon var självständig inför människor och gjorde vad anden bjöd henne. För rästen var översten en riktig kvinnosaks kvinna. Hon stod alltid upp för kvinnornas rätt.

Hon såg tvärs igenom människor. Vi kunde ibland tycka: "Översten är miss-

tänksam", men hon svarade: "Ni ska få se, att det är som jag säger", och det brukade slå in.

För översten bar det alltid framåt; hon hade aldrig känt, att det kunde finnas en tillbakagång. "Skulle man se sig tillbaka, när man går mot ett stort och härligt mål?" sade hon. Liksom det heter om Mästaren, så gav hon ut sitt liv för mänskorna. Hon tog ingenting undan för sig själv. Det betyder kanske inte så mycket, att hon vann mänskorna på möten och på sina resor ute i landet. Det går ju alltid an att ta sig bra ut. Men att vi, som var med henne dag och natt, kan vittna detta om hennes liv, det är något värt.

En som kan leda och organisera får man nog igen, men när finner man ett så stort och vitt hjärta, en sådan ande som bodde i översten? —

Kaptenen var färdig med sin nekrolog.

Berättelsen kan översättas från frälsningsdialekt till litteraturspråk och dess föremål kan tolkas från andra psykologiska och sociala synpunkter, utan att bilden, som den ger, förändras: en mäktig och utvald mänska.

K. J.

Sommarens nordiska kvinnomöte i Köpenhamn. Programmet för det andra nordiska kvinnosaksmötet, som äger rum i Köpenhamn den 10—11 juni i år, är nu fastställt.

Onsdagen den 10:de, sedan mötet högtidligt öppnats, håller ordföranden i den danska avdelningen av den skandinaviska kommittén för gemensam familjerättslagstiftning, professorn vid Köpenhamns universitet jur. dr. Viggo Benzon, ett inledningsföredrag om familjerätten, varefter tre punkter komma att diskuteras: Egendomsförhållandet äkta makar emellan, det personliga förhållandet mellan föräldrar och barn, särskilt föräldramyndigheten och utanför äktenskap födda barns rätt att bära faderns namn, samt ingående och upplösning av äktenskap.

Meningen är att Sverge skall inleda första punkten, Norge den andra och Danmark den tredje. Danmarks talare är redan bestämd och blir överrettsagförelse Astrid Rickman.

Vidare är meningen att vart och ett av de tre landen skall utse en officiell diskussionsdeltagare för dessa tre punkter.

På onsdagens afton hålles ett offentligt rösträttsmöte. Inledare blir ordföranden i de danska männens förening för kvinnans politiska rösträtt professor Harald Höföding. Sverge, Norge, Finland och Island ha uppmanats att utse var sin talare vid mötet. På grund av de många talarna inskränkas anförandena till 10—15 minuter.

Torsdagen den 11:te upptages förmiddagen av möte i barnlagstiftningsfrågan, med vikt fäst vid huru man kunde önska sig barnskyddet ordnat i de olika länder, som representeras vid mötet. Varje land kommer även här att ha sin officiella talare, för Danmark talar fil. kand. Helene Berg.

På eftermiddagen upptages frågan om särslagstiftning för kvinnor, särskilt nattarbetsförbudet. Den danska talaren är fabriksinspektör Julie Arenholt.

Aftonen är reserverad för festligheter.

Ryavävnader.

Nordiska Museets utställning.

Vi svenskar äga i våra allmogetextilier en kostbar egendom, i och för sig av utomordentligt värde, betydelsefull som kulturmätare; i våra dagar liksom en gång i sena tider ovärderlig för den pågående utövningen av textil konst. Som studiematerial är denna art av allmogekonst ännu ytterst litet bearbetad, en väldig vidd, vars gränser icke kunna skönjas. — En enda art av högrestånds-textilier har litterärt behandlats — alltså hittills ett verk över svensk textilkonst.* Detta enda är dock lysande: dr John Böttigers "Svenska statens samling av vävda tapeter". De svenska allmogetextilierna vänta däremot ännu på sin historiograf, en väntan, som till all lycka i en del fall ej blir så lång: Lilli Zickerman förbereder ett planschverk, omfattande de mängder av äldre textilier, som vid de stora häradsutställningarna i flera provinser nyligen kommit i dagen. Uppgifterna angående dessa textilier bliva av utomordentlig betydelse för var och en samling av allmogetextilier och hela verket av knappast överskådlig betydelse för envar forskare inom ämnet.

Från ännu ett annat håll är under utgivning ett verk ägnat de västsvenska dubbelvävnaderna, av vilka vävnader vi tro oss äga rester från vikingatiden. Men övriga textilier i all sin skiftande mångfald, de många intressanta vävnadsarterna, broderier på linne och ylle, genombrutna vävnader, spetsar, äro ännu — och komma att kanske länge förbliva — oomskrivna

* Till sin mindre del behandlar dock detta verk svenska frambringelser, till sin vidlyftigare del utländska verk.

och knappast kända av det stora flertalet.

Ett steg till närmare kännedom om en av våra rikare vävnadsarter har tagits i och med den utställning av ryor, vilken genom intendenten Nilssons initiativ ordnats i Nordiska Museet. Dr Arvid Bäckström, en av de få svenska forskare, som ägnat sig åt textil konst, har lyckligt slutfört den krävande uppgiften att till de Nordiska Museet, Handarbetets Vänner, det blivande Röhsska museet i Göteborg m. fl. museer samt ett par privatpersoner tillhörande mängderna av ryor insamla ännu ett betydande antal, främst från våra nordliga provinser, samt att katalogisera och ordna utställningen. En knapp, men ytterst intressant liten beskrivande katalog har utgivits av intendenten Nilsson.

Trots den massvisa förstörelse, som är 1800-talets föga lysande insats vad beträffar allt konsthantverk, tyckas betydande mängder av så väl textilier som annat konsthantverk hava bevarats hos vår allmoge, ett förhållande, som tydligt visar, huru ofantligt mycket en gång funnits, huru varenda gård måste ha varit fylld av vad som nu värderas som museiföremål, huru en allmogeman eller -kvinna ej lät något av de nödvändiga tingen gå ur sina händer förr än det fått den utsirning, som fullt stämde med dess praktiska betydelse.

I förvånande mängder hava också ryorna kunnat insamlas. Men huru många av dem bära ej spår av den mest ovärd-samma hantering; och huru många skulle, därest ej materialet varit så ytterligt välgjort att det blivit så gott som outslitligt, alls finnas kvar? Den som skriver

detta är, med ett undantag, okunnig om de vidriga öden dessa ryor genomgått. Men "undantaget" förtjänar att relateras. Ett större fragment av en jämtländsk rya, silkesglänsande och smidig, av en sällsynt förnäm tonalitet, hittades svept kring en spädgris! Man erinrar sig ovillkorligen en av våra dyrbaraste tapeters* öde: dess degradering hade nått sin kulmen, då den oskattbara vävnaden hittades som matta i en drängstuga.

Den berömvärda seden, som ännu råder i så många gamla Skånegårdar: att omsorgsfullt förvara skatterna av dyrbara vävnader, "åklän", "jynn" (stoldynor) och "agedynor" (vagnsdynor) i de rymliga kistor, som i inemot hundra år hyst dem, denna berömvärda sed har väl knappast iakttagits i övriga svenska provinser, och dock tycker man att, om något, dessa ofta underbart vackra ryor borde ha varit en husmors stolthet, ett av de mest värderade och välbevarade föremålen i hemmet.

Ty dessa ryor, främst sådana från en del förmögna provinser: Uppland, Hälsingland och Gästrikland, Jämtland och Härjedalen, Ångermanland, äga en rikedom och en förfining, som frestar en att tänka sig dem som högre ståndsbetjänade, under det att man dock har bevis för deras samhörighet med allmogekulturen. Dessa ryors sammanhang vad beträffar ornamentiken med märkdukar — utställningen framvisar en serie av dylika från åren 1706—1844 — och mönsterböcker från samtida och ännu äldre perioder ligger i öppen dag.

En annan grupp av ryor, de bohuslänska, äro av vitt olika karaktär mot de föregående. Som förebild för deras

starkt fantastiska mittfigur har man tänkt sig den orientaliska palmetten, karaktéristisk för ornamentiken i de mattor, vilka på sextonhundratalet inkommo i vårt land. Deras sträva och krusiga garn, deras brännande röda och gröna färger — ofta mot en svartvit bakgrund — öka intrycket av orientaliska allmogetextilier. Från alla dessa provinser har hittills berörts de förmögnare gårdarnas ryor. Men de små fattigare stugorna hade även sina ryor, konstlöst hopkomna i mönster, men fyndigt, där det gällde den starkaste möjliga verkan av en mycket inskränkt garnmängd. En dylik Hälsingevävnad är "Slarvtjället", vars botten är en av vita linnetrasor vävd "trasmatta", men vars instuckna granna trasor, någon gång skinnbitar, någon gång fjädrar, bilda ett muntert och brokigt mönster, samt den blekingska "kavring" med instuckna trasor i stället för garn, vilken talar sitt vältaliga språk om kvinnor, som haft att röra sig med så ytterst små medel, men af dessa förstått att åstadkomma så förvånande mycket — här ett starkt och värmande plagg.

Den sista gruppen ryor slutligen härstammar från en liten grupp sydsvenska trakter, Blekinge, (södra?) Småland och Öland, trakter således, som stodo varandra nära genom livlig förbindelse. Av en förvånande enkelhet i sin dekor (detta gäller främst de öländska ryorna) är denna grupp i hela sin karaktär, i den art, med vilken den enkla utsmyckningen liksom påstämplats, i sitt egenartade utförande av ett alldeles särskilt stort intresse.

Av ovanstående uppräknig av provinser framgår, att ryevävnaden varit

* En 1500-tals-tapet av svensk tillverkning.

i bruk i stora och vitt skilda delar av vårt land. Egendomligt nog bjuder Skåne, för övrigt så utomordentligt rikt på vävnader, icke på några täcken i denna vävart; däremot på både "jynn" och "agedynor" i samma flossade väv som ryorna, men med mönstret flossat mot en slät botten, s. k. halvflossa. Att Dalarne, med sina torftiga och dock glättigt färgade vävnader, icke mäktade åstadkomma den ullrika och mödosamma ryavävanden bör icke förvåna.

Även från några utländska orter framvisar utställningen vävnader. De finska ryorna (ett tiotal) stå de svenska nära. Från Norge och Sleswig utställas dynor, alla i samma slags halvflossa som de skånska. Ett enda exemplar från Island är av stort intresse, men givetvis allt för enstaka för att man därav skulle våga draga några slutsatser om vävnadsartens förekomst på den avlägsna ön.

Förutom dessa vävnader, hänförande sig till en period 1737—1858, är utställt ett ytterst intressant koptiskt fragment av en flossad väv. Det dyrbara föremålet, tillika med flera koptiska vävnadsfragment gåva till Handarbetets Vänner av dåvarande kronprinsessan Victoria, utgör med all sannolikhet hörnstycket av en koptisk mantel, den stora rektangulära vävnad, prydd i hörn och på kortsidor, som tjänade som ytterplagg. Vävnaden är helflossad i vitt linne, men har som ornering ett i flossa invävt mönster. Det ytterst intressanta fragmentet torde kunna dateras till perioden 100—400 e. Kr.

I all sin rika mångfald låta dock de svenska ryorna hänföra sig till två huvudgrupper: de, som bibehållit sin karaktär av vävnad och vilkas flossa (tyska Fließ)

i rad efter rad är jämn (vare sig uppklippt eller icke uppklippt), och de ryor, som, ej alltid men dock ofta, antagit karaktären av päls eller djurfäll och vilkas flossa är lång, raggig och verkar fullkomligt oskuren. Till den förra gruppen höra de uppländska och nordsvenska jämte de böhuslänska; (även, så vitt man av Västergötlands enda och Östergötlands två exemplar kan döma, dessa provinser). Vi få även hit räkna de finska ryorna. Till den senare gruppen höra, som ovan nämnts, Ölands, Blekinges och Smålands.

Den förra gruppen är den i omfång, i prakt och förfining främsta. Det är här det främmande inflytandet starkt förnimmes. Men som alltid i svenskt konstnärligt textilarbete ha de vävande kvinnorna i den grad på en gång fasthållit vid och omdanat en främmande stilart, ett främmande motiv, att den svenska, djärva, präktiga och karakteristiska omformningen blivit nummer ett, det främmande draget endast nummer två. Starkast har denna omformning skett i de bohusslänska ryorna, där palmetten blivit långt ifrån en palmett, men ett självständigt, fantasi-fullt mittornament, kallat krabba och varierat av varje väverska. Från denna fantasifulla figur har man tyvärr i senare tider allt mer aflägsnat sig, tills av den vidlyftiga krabban blivit en snedställd ruta, under många år varierad även den. — Gruppen kännetecknas för övrigt av ett inslag av tjocktvinnat hårgarn, vilket gör ryorna stadiga och fasta, ofta av en het-sig och brännande karaktär i de övervägande röda och gröna färgerna, ofta av en vit botten, en och annan gång i senare tider framställd av bomullsgarn samt av ett finkrusigt, hårdsnott garn,

som ger ryan en egenartad och vacker effekt.

Glänsande, skimrande som silke, smidiga och lätta, blomsterströdda och vasprydda som en samtida märkduk äro ryorna i den stora uppländska och nordsvenska avdelningen, även de tillhörande den stora grupp vi först vänt oss till. Icke så få andra motiv från märkdukarna förekomma, fast icke så troget som vasen och de blombärande grenarna: kronor, kransar, figurer m. m. Med stor skicklighet har man förstått att inpassa allt detta inom ryans ofta mörkbottnade innerstycke. Den breda bården bär blommande grenar. I enstaka fall — och det är här man tycker sig spåra en annan kultur än allmogens — ha bårdens rankor och även mittpartiets blommande grenar formats så stort och fritt, så rytmiskt, att man får tänka sig dess mästare ägande ett sällsynt uppövat öga, en sällsynt van hand.

Vad som kanske starkast tjuisar hos dessa ryor är det underfulla materialet. Garnet av svenskfåren, den nu knappast kvarlevande rasen, har icke låtit sig tvinnas starkt; i alla händelser har tvinningen sedermera glidit upp och garnet ligger jämnskuret, stritt och glänsande. Dessa ryors egenart är, jämförd med föregående avdelning av samma grupp, Bohuslänsryorna: inslag av linne (alltså hellinnebotten), vilket förläner ryan en smidig mjukhet; smältande färger, rosa, ljusblått, grönt och gråvitt mot en lysande brunsvart eller strålände blå botten (botten är även ofta vit); mönstrets över hela ryan bredda, blommande rikedom och slutligen det silkegnistrande garnet. Intrycket är förnämt i hög grad.

Samma intryck, den rika blomningen

endast utesluten, giva de finska ryorna i sin egendomligt förfinade blågröna tonalitet. Motivet är här så gott som genomgående det urgamla, från Orienten komna livsträdet, en enda gång med fågeln i sin topp. För övrigt figurer, ornamentalt hållna rosor m. m. Samtliga dessa ryor tillhöra svenskt kulturområde i Finlands västra del. Vår svenska förkärlek för det lysande saknas här; den röda färgen förekommer endast högst undantagsvis.

Till den senare och mindre gruppen ryor, de med den starka karaktären av djurfäll, med den långa, täta och raggiga flossan, höra, som ovan nämnts, ryorna från Öland och Småland jämte de s. k. "kavringarna" från Blekinge. För dessa, främst de öländska, ville man på grund av det primitiva i deras karaktär, vildheten vore man nästan frestad att säga, tänka sig en begynnelse från fjärran tider. Flossade, fast ej i fullkomligt samma teknik, voro visserligen dräkter under bronsåldern (dylika fynd å Nationalmuseum, Köpenhamn.) Men bevarade rester från följande århundraden eller ens något omnämnande i vår tidigaste litteratur (från 1100-talet) förefinnas ej. I Vadstena klosterregler förekommer "rya"; i en förteckning av år 1677 över "öländska gårdar och deras inventarier" säges om en rya, att den är "hwyt, ny" (Ellen Raphael, *Fataburen* 1913, I.) Detta "hwyt" skulle man kunna sätta som beskrivning på de flesta öländska ryorna å utställningen; dekoren är en enkel brun kant och ett par enkla kartuscher med årtal och namn. Dessa ryor, vilka rätt starkt skilja sig från gruppens övriga, ha sällsynt tätt efter varandra inplockade flossarader samt linnebotten. Detta gör

dem ulliga, mjuka, varma och lätta. Arten är, i sin ytterliga enkelhet, sin ytterliga egenart, av en så egendomlig skönhet, att man icke tvekar att kalla den utställningens främsta. — De blekingska och de småländska ryorna ha samma långa och strida flossa, men med breda ränder af yllevävd botten mellan varje flossarand. Mönstret är ett enkelt geometriskt, färgerna i de småländska fattigdomens tunga, i de blekingska av den ljuvligt blå och rosigt blommande färgskalan, som är så karakteristisk för blekingska textilier.

Uteslutande ha ryorna använts till sängtäcken, i många provinser för helgdagsbruk. Först då ett exemplar blivit utnött, har det degraderats till häst- eller lasttäcke.

Envar, som njutit av och glatt sig åt denna utställning, måste hysa den varma önskan, att så småningom andra arter av textilier måtte få röna samma uppmärksamhet, som nu kommit ryorna till del. Så oändligt mycket av värdefulla textilier finns, att många år skulle behövas för en dylik förevisning.

Elisabeth Thorman.

Engelska romanförfattarinnor från 1800-talets förra hälft.

III.

Mrs Gaskell.

Bland alla de romanförfattare från en förgången tid, som ännu läsas och uppskattas i engelsktalande kretsar, står mrs Gaskell i främsta ledet. Ty det är hon, som skrivit *Cranford*, och genom denna bok har hon för evigt befast sig i varje engelsmans medvetande. *Cranford*, det är som en gammal kär anförvant, till vilken man återvänder, då man blivit trött på alla nya och mera pretentiösa bekantskaper, det är ett verk, som aldrig kan utträngas el'er ersättas av något annat litterärt alster.

Elizabeth Cleghorn Gaskell föddes år 1810 i London, där hennes far, William Stevenson, var präst för den unitariska församlingen. Hennes mor dog kort efter dotterns födelse, och Elizabeth togs

då om hand av sin moster, som bodde i den lilla staden Knutsford i Cheshire. Över detta lilla samhälle vilar ännu en nästan medeltidsaktig stämning genom de höga spetsiga gavlarna och de massiva ekbjälkarna, som pryda husen, och man kan lätt föreställa sig det småstadsaktiga, stillastående liv, som fördes i denna avrok av världen och som kanske blott helt obetydligt förändrats sedan den tid, då den lilla Elizabeth lekte på dess gator. Det lider heller intet tvivel att det var just här i Knutsford, som mrs Gaskell samlade alla de intryck, som hon sedan så mästerligt utformade i *Cranford*. Det hus, där hon bodde med sin moster, hade utsikt över det typiskt engelska landskap — vida fält

med skuggiga träd och häckar —, som omgiver den lilla staden, och ut i denna natur brukade hon ströva ensam, så ofta hon kände sig olycklig eller pressad i sin mosters hem.

Mrs Gaskell säges ha varit mycket vacer som ung; hon hade regelbundna, fint skurna drag och en glad, öppen blick. Hon var mycket ung, då hon gifte sig med William Gaskell, unitarisk präst i Manchester, och följde sin man till denna stad. Hur sällsamt, hur beklämmande måtte ej det jäktande fabriks-samhället ha verkat på den unga flickan, då hon kom från det lugna Knutsford, som slumrade i lycklig okunnighet om arbetslöshet, om strejker och lockouter! Dock, mrs Gaskell fann sig väl med sina husliga plikter, och det var ej förrän hon varit gift under flera år, som hon började författa, en sysselsättning hon slog sig på för att döva sorgen över sin ende sons död.

Hennes första bok, *Mary Barton*, avslutades 1847. Det är en roman, som behandlar arbetarfrågan, och hjälntinnan, *Mary Barton*, är en ung arbetarflicka. I sitt företal säger författarinnan, att hon redan hade påbörjat en berättelse, där handlingen försiggick i en lantlig omgivning i en av Yorkshires utkanter för mer än hundra år sedan, då den tanken så småningom tog överhanden, att hon skulle skildra sin egen samtid och sin egen omgivning. Varje dag mötte hon på Manchesters gator ängsliga och trötta ansikten, som tycktes gömma outtydda känslor bakom sina hårda drag, och ju mer de grepo hennes intresse, dess mera fadd och överklig tycktes henne den romantiska berättelse hon hade för hän-

der. Slutligen övergav hon sitt påbörjade alster och hängav sig åt att skildra den hårda verklighet hon såg omkring sig.

Att det var det levande livet, som grep henne, det framgår av varje sida i *Mary Barton*, men hennes uppfattning av denna svårlösta fråga, arbetarfrågan, röjer dock, att hon ej lät sig drivas vind för våg av sina känslor. Hon hade studerat socialpolitik och tänkt såväl som känt inför livets orättvisor. Det stora samhällsproblemet kunde hon lika litet som någon annan lösa, men hon ville tränga så djupt in däri, att hon kunde se knuten, den punkt, där de olika intressenas trådar liksom krampaktigt knyta sig och vid varje försök till utredning snärja in sig på nytt. Hon låter sig aldrig förledas att kasta hela skulden på ena parten utan vinnlägger sig alltid om att se motiven på båda sidor.

Denna ärliga strävan efter objektivitet framstår så mycket mera överraskande, om man betänker, att boken skrevs under den tid, då industrialismen först visade sitt avskräckande anlete och då de lidanden de stora kroppsarbetande massorna fingo utstå verkligen voro sådana, att de lätt kunde göra en varmhjärtad kvinna blind för deras fel. *Mary Barton* är den första engelska roman, som uteslutande behandlar fabriksarbetarens liv. Före mrs Gaskell hade litteraturen antingen intagit en ståndpunkt av förnäm likgiltighet gentemot de sämre lottade eller också anlagt en rent teoretisk syn på deras förhållanden, och de avhandlingar och romaner, som voro resultatet av denna spekulation, togo föga notis om vad det verkliga livet lärde.

När Dickens med sina humoristiskt sentimentala berättelser satte i gång en kampanj mot de orättvisor, som voro rådande i den engelska samhällsordningen, gjorde han aldrig något direkt angrepp mot industrialismen. Denna uppgift överlämnades åt mrs Gaskell, och det är kanske ej för mycket att säga, att Mary Barton drog allmänhetens uppmärksamhet på industrialismens månghövdade monster på samma sätt som Dickens i *Bleak House* och *Nicholas Nickleby* blottade lag- och skolväsendets vidrigheter och därigenom indirekt bidrog att avhjälpa några av dess mest framträdande brister.

Själva handlingen i *Mary Barton* är ej särdeles intresseväckande. Det är den unga vackra arbetarflickan, som ivrigt uppvaktas av sonen till en förmögen arbetsgivare och som samtidigt ägnas en trogen kärlek av sin barndomsvän, den unge arbetaren. Denna kärlekshistoria går ej alldeles fri från banalitet, den rike unge mannen är alltför ytligt behandlad och arbetaren framställd såsom alltför ädel för att kunna väcka något djupare psykologiskt intresse. Från konstnärlig synpunkt ligger romanens tyngdpunkt i framställningen af John Barton, Marys far. Det är en allvarlig, inbunden natur, som endast lyser upp vid åsynen av sin dotter, vid vilken han är djupt fästad. Hur han beröres av all den nöd och orättvisa han och hans kamrater äro utsatta för, hur alla hans känslor så småningom stelna i ett allmer osläckligt hat mot överklassen ända till den ödesdigra natt, då han, enligt lottdragningens utslag, dödar arbetsgivarens son, densamme som uppvaktat Mary,

det är en gripande skildring, byggd på iakttagelser ur verkligheten. Den klarlägger för oss den sanningen, att det ofta är de bästa och värdefullaste karaktärerna som bliva de mest fanatiska, då de konsekvent utsättas för omständigheternas tryck; ty den styrka, som ej finner utlopp i kärlek, blir en väldig drivkraft till hat.

I John Bartons öde ligger bokens kärna, och i mötet mellan honom och den mördades far kommer just det fram, som författarinnan vill ha sagt. Den våldsamma antagonismen mellan dessa två män, mellan arbetsgivaren och arbetaren, mellan den förorättade fadern och hans sons mördare, når i denna scen sin höjdpunkt — och brytes. Båda ha de levat och handlat i den övertygelsen, att alla som företrätt den motsatta klassens intressen varit monster av grymhet, berövade alla mänskliga känslor; de mötas och finna, att de ej äro annat än gamla män, tillintetgjorda av förtvivlan, och hatet faller som brutna pilar inför sorgens majestät. Det är förståelse mrs Gaskell predikar; det är personlig kännedom om varandras nöd hon anser viktigare än alla teoretiska utredningar av samhällsproblemen, och den åskådning, hon gör sig till förkämpe för, kan aldrig verka föråldrad, hur än förhållandena må skifta, ty det är den personliga insatsen i våra medmänniskors liv vi i sista hand måste lita till, då institutioner och organisationer stå maktlösa.

I romanen *North and South* har mrs Gaskell också behandlat arbetarfrågan, fast huvudpersonerna här ej tillhöra arbetarklassen. Konstnärligt sett står denna berättelse högre än *Mary Bar-*

ton, ty de psykologiska brytningarna gå här mera på djupet och det starkt individuella har fått en mera framskjuten plats. De uppslitande striderna mellan arbetsgivare och arbetare spela en viktig roll och ge anledning till mycket dramatiska episoder, såsom t. ex. den scen, där de strejkande äro ifärd med att storma mr Thorntons hus, uppretade över att han infört arbetskraft från Irland under pågående strejk.

Denna anatagonism av klass mot klass är dock ej bokens huvudtema, den tjänar till bakgrund för spänningen mellan karaktärerna. Mr Thornton, den unge kraftige arbetsgivaren, representerar tillsammans med sin mor det nordliga Englands hårda självtillit, parad med omutlig rättrådighet, och i skarp kontrast mot dem står den milde prästen mr Hale och hans familj, som fört söderns känslighet och förfining med sig upp till den yorkshirska fabriksstaden. De olika uppfattningar, som dessa personer företräda och som ej bero på en tillfällighet, utan som ha sin grund i deras innersta väsen, råka i stark konflikt genom mr Thorntons kärlek till Margaret Hale. För den unga flickan är Thorntons hårdhet motbjudande, hon kan ej förstå hans oefftergivliga krav på arbetarnas underkastelse, och hon ser ej, att just sådana naturer som han uppväcka sina underlydandes beundran såväl som fruktan.

För gamla mrs Thornton åter — en mäterligt skildrad karaktär — är Margaret ett främmande element, som hon ej riktigt kan gilla, ty hon, som sett sin son genom den mest ihärdiga kamp resa sig till sin nuvarande ställning, anser eftergivenhet mot arbetarna som för-

räderi mot den klass de genom ärlig strävan kommit att tillhöra. Dock, kärleken besestrar allt, och genom Thorntons och Margarets förening uppnås den ömsesidiga förståelse, som mrs Gaskell vill lägga till grund för umgänget mellan de olika samhällslagren, den förståelse hon hoppas skall kunna något mildra det blinda hatet av klass mot klass.

Mrs Gaskells mästerverk är och förblir dock Cranford, en bok som helt och hållet skiljer sig från hennes övriga romaner. Den, som läst Mary Barton och sedan försjunker i Cranford, kan ej underlåta att göra sig den frågan, hur det är möjligt att samma författarinna kunnat skriva två så vitt skilda verk. All den oro och ångest, som är drivkraften i berättelsen om fabriksarbetarens hårda existens, har övergått i sövande ro i skildringen av den lilla småstadshålan Cranford. Från storstadens dystra husrader, mellan vilka bolmande fabriksrök väller fram och lägger sin kvävande tyngd på lungor och sinnen, förflyttas man till slingrande gator kantade med trädgårdar och till prydliga, gammaldags rum, där varje sotkorn, som händelsevis förrirat sig hit, genast dammas bort av någon beställsam gammal mamsell. Ty Cranford är de gamla mamsellernas förlovade land, och de fruntimmer, som bära frutiteln, ha för så längesedan förlorat sina manliga bihang, att dessa råkat i fullkomlig glömska. Men det är ej blott miljön, som är olika, det är hela den konstnärliga synpunkten. I sina storstadsbilder intresserade sig mrs Gaskell för människöden, för kampen för tillvaron, för alla de svårlösta problem, som omvärva vår

existens, men hon lyckades ej — eller brydde sig ej om — att framkalla någon verklig stämning. Det är människovännens och ej målarens blick, som förråder sig i *Mary Barton* och *North and South*, och i dessa böcker söka vi förgäves efter den säregna atmosfär, som vilar över en fabriksstad och som andra konstnärer kommit oss att erfaras. *Cranford* är däremot mättad med stämning; den är som en antik potpourrikruka, mot vilken man med en känsla av pietet långsamt böjer sitt ansikte för att uppfånga dess svaga, poetiska doft.

Finnes det då intet inre sammanhang mellan de olika skedena av *mrs Gaskells* författarskap? På denna fråga måste man svara jakande, ja, jag anser man bör gå så långt som att säga, att *Mary Barton* är den inre förutsättningen för *Cranford*. Hur lätt hade inte det pretiösa innehållet i *Cranford* kunnat framstå ytligt och blottat på verklig känsla, om ej *mrs Gaskell* bland fabriksstadens gränder vant sin blick att skåda djupt ned i mänskligt elände? En gammal frökens känslor, hur lätt hade de ej kunnat bli föremål för ett smått överlägset artisteri och hennes hjärta en lekboll av samma känslösamma art som pressade blomblad och gulnade pappersark? Men *mrs Gaskell* var för sann kvinna att hemfalla åt något dylikt, liksom hon var för sann människa att anlägga en sentimental synpunkt på arbetarproblemet. Också utmärker sig hennes skildring av *miss Matty* för en rörande pietet. Denna medelålders dam, en högt aktad medlem av samhället *Cranford* och bokens egentliga huvud-

person, är i sitt väsen lika jungfrulig som i sin ungdoms vår, och hennes kvinnlighet har visst ej skrumpnat, fast hennes kinder blivit en smula fanerade. Det är ej mycket som händer i *miss Mattys* värld: en och annan tebjudning eller ett whistparti med hennes kära vänner *miss Pole*, *miss Barker* och *mrs Forrester*, i vilka samkväm hennes dominerande syster deltog så länge hon levde och höll *miss Matty* sällskap. Eller också är det den berömde trollkonstnären *signor Brunoni*, som besöker *Cranford* och ger en seans för dess innevägnare, ett nöje, som ställer hela staden på ända och föranleder *miss Matty* att bedja sin lilla vän i den närbelägna fabriksstaden *Drumble* att skaffa henne en sjögrön hatt i den moderna turbanfasonen. Men *Cranford* hemsökes också av ångestens spöke, ty ett rykte om tjuvar sprider sådana panik i staden, att *miss Pole* ej förs bo ensam hemma hos sig, utan kommer vandrande till *miss Matty* med sina silverskedar för att stanna där över natten; och varje kväll leder den senare en expedition försedd med kvastar och eldtänger, varvid hon själv med instinkten av "noblesse oblige" alltid går i täten.

Mrs Gaskells humor, sådan den framträder i *Cranford*, hör till det allra finaste den engelska litteraturen har att uppvisa. Den har ingen satirisk udd som *Jane Austens*, är ej burlesk som *Dickens'* och har ändå mindre gemensamt med den sprudlande kvickhet, som utmärker det galliska skämtlynnet. Och dock är det verk *Cranford* i detta avseende står närmast just en liten fransk novell, *Les vieux* av *Alphonse*

Daudet. Det kärleksfulla småleende, med vilket Daudet skildrar de båda gamlas hänryckning över ett besök av en vän till deras sonson Maurice, har sin motsvarighet i mrs Gaskells känslor för miss Matty. Och jag tror ej det är en tillfällighet utan en inre nödvändighet, beroende just på denna nästan ömma humor, att båda berättelserna äro framställda i första personens form.

En mild, humoristisk livssyn, med full förståelse av de dystra toner, som överallt blanda sig i vår existens, utmärker mrs Gaskells mästerverk. Det må förefalla så smått och så löjligt, allt det

som sätter Cranfords hjärtan och tungor i rörelse, men även i denna lilla avkrok förnimmas dock ekon från de nödrop, som ljuda därute i det jäktande livet, ty ingen miljö kan göra sig så oberoende av yttervärlden, att ej sorgen smyger sig in i en eller annan form och ger tillfälle till verkligt medlidande och till ädel självuppföring. Även till Cranford kommer den, men ej med klangen av pukor och trumpeter, utan som stilla ackord, som man måste lyssna till på nära håll liksom till de spröda tonerna från en spinett.

Mea Nordenfelt.

Fruktodlingsskola för kvinnor. Lektor Edvin Österberg och hans maka fru Martina Bergman-Österberg ha i dagarna till Fredrika Bremer-Förbundet som gåva överlämnat sin egendom Småryd, med villkor att därstädes anordnas och öppnas en fruktodlingsskola för kvinnor.

Egendomen, belägen i närheten av köpingen Båstad på en sluttning mellan Hallandsås och havet, har en areal av 40 tunnland.

Såväl läget som själva jorden — flera hundra unga fruktträd finnas redan planterade — äro av yppersta beskaffenhet för det avsedda ändamålet.

Den värdefulla gåvan hedrar ej allenast de frikostiga givarna utan vittnar tillika om den sällsporda framsynthet, som besjälade dem, då de med densamma velat giva kvinnor tillfälle att utbilda sig för ett arbete, som kan bliva av största betydelse för de många små och stora hemmen på Sverges landsbygd.

Notiser från bokvärlden.

Bland anarkister. Interiörer och minnen av *Rirette Maitrejean*. Översättning av *Walborg Hedberg*. Albert Bonniers förlag.

Ett ungt oförfärat ansikte under yvigt kortklippt artisthår, det är Rirette Maitrejean, med ögon som skratta som hennes namn. Och sådan hon ser ut på porträttet på bokens första blad, sådan är hon genom hela sin bok.

Obevekligt iakttagande och med leende kallblodighet rör hon sig bland "ligans" medlemmar, det beryktade Bonnot-Gar-

nierska bandet, som för något år sedan höll hela Paris i darrande skräck. Hon är lika lugn och överraskad av intet, när hon först lär känna dem som anarkismens mera teoretiska apostlar, egentligen endast förverkligande sina läror genom småsnatterier av kålhuvuden och sardinburkar, som när hon senare ser dem övergå till en ytterligt vådlig praktisk tillämpning av sina teorier. Möjligen är leendet i blicken en nyans mera oberört glittrande, när hon följer de hetsiga diskussionerna över oljans eller ät-

tikans allenaberättigande, en fråga som söndrar dessa svurna vegetarianer i två fullkomligt oförsonliga grupper, eller dessa absolutisters debatter om huruvida Verlaine och Baudelaire böra få nämnas i deras tidningar, då de som bekant drucko absint och således inte kunde vara i besittning av någon verklig intelligens, än när hon i sina rum för en kort stund härbergerar två darrande och förstörda deltagare i mordet vid rue Ordener eller själv gör sitt inträde i Saint-Lazarefängelset. Men till och med där, med rättegången framför sig och ovissheten om sin "vän" Kilbatchichs blivande öde, sviker inte hennes käcka hållning.

Men vad som skiftat under det hon tagit del i detta brokiga liv, vilket hon med så säker hand målar i sin bok, det är hennes tro på att anarkismen i praktiken skulle vara vad hon redan vid sexton års ålder funnit den i teorien — en av de vackraste saker hon visste. Hon har upptäckt anarkisten-vegetarianen, som i allensamhet äter upp den snattade skinkan men för syns skull deltar i bandets gemensamma, frugala kålhuvudsdinéer. Hon har haft nöjet att ha hushåll tillsammans med förklarade fiender av te och kaffe, men hennes egen undansatta, fyllda kaffekanna har alltid på något outgrundligt sätt blivit tömd, innan hon och hennes man, som fronderade i denna kolonialfråga, själva hunnit njuta av dess innehåll. Hon har va-

rit med om den oundvikliga snyltgästen vid alla måltider, som varje vink till trots regelbundet infunnit sig och lagt beslag på de bästa bitarna och vilken man endast kunde bli kvitt genom att avflytta från lägenheten utan att ge sin adress. Hon har lärt känna det oerhörda kvinnoförakt, med vilket de flesta av dessa män mötte de kvinnor, av vilka de togo uppoffringar och hängivenhet.

Till sist har hon lärt känna Bonnot, som mördade sin egen vän för att komma åt hans nyligen ärvda 27,000 francs, vilka Bonnot icke delade med de kamerater han sedan lockade med sig till verkliga, stora brott — den dittills oskyldigt växtätande, teoretiserande och småsnattande ligan. Stackare, som efteråt själva föllo hop i skräck över de planlösa dåden.

När hon som frikänd lämnar Saint-Lazarefängelset svär hon också sin vän Kilbatchich att aldrig återvända till "kretsen".

I förordet till sin bok säger Rirette Maitrejean, att hon inte skrivit för att slå ihjäl en idé utan för att visa, att inte en idé fanns hos dessa människor att leva för, endast en kvasivetenskap och en glupande lystnad. En fällande dom över "illegalismen", så som den förkunnades och praktiserades av den Bonnot-Garnierska ligan, är också hennes bok, "de fördomsfria" ha där mist varje illusionens gloria.

Ellen Kleman.

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.

Redaktör: **Ellen Kleman**.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 2:— varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{4}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition:** 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. **Redaktionstid:** måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks. 27 62. **Expeditionen:** kl. 11—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks. 27 62.

Annonsering genom F. Englund's Boktryckeri, 40 Drottninggatan, Stockholm.

COLLAN-OLJAN,

världens förnämsta läderpre-
servativ, gör skodonen *absolut*
vattentäta och *minst dubbelt*
varaktiga. Finnes öfverallt å
0:75 och 1:25 per flaska.

A.-B. COLLAN-OLJE-FABRIKEN,
T. OLSEN, Stockholm.

23

F. ENGLUNDS BOKTRYCKERI

:-: DROTTNINGGATAN 40 :-:

Utför allt slags föreningstryck.

Smakfullt arbete och facila priser.

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbe-
ten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetsråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

40

Andrea Eneroths Handarbetsseminarium

Af Kungl. Maj:t godkänd, högre lärarinnekurs. *Fullständigaste* och grundligaste handarbetslärarinneutbildning. *Anmälningar* till ny kurs, som börjar i sept. 1914 mottagas. Prospekt lämnas 12-1 och skriftligen, *Kommendörsgatan 32, 1 tr.* Allm. telefon Österm. 1618. *Stockholm.*

39

Sigrid Hansén

29 Wästerlångg. - Drottningg. 53

Rekommenderar nyheter för säsongen:

Promenaddräkter
Kappor & Kjolar

Solida kvalitéer - Billiga priser.

41

I öfver 40 år hafva symaskiner tillverkats vid Husqvarna och fabriken har under hela denna tid målmedvetet arbetat på fabrikatets förbättrande. Resultatet häraf har också blifvit att

Husqvarna

Symaskiner

numera räknas bland de främsta som frambringas. De tillverkas i flera typer och utföranden, så att de kunna erhållas efter livars och ens behof samt säljas såväl kontant som på *förmånliga afbetalningsvillkor*

33

SCHACKLITTERATUR

---

av de främsta svenska
författare erhålles från

F. ENGLUNDS FÖRLAG
Drottninggatan 40 - Stockholm.

Innehållsförteckning:

Margareta Hvittfeldts miljoner.

Fredrika Bremer som kritiker. (Forts. och slut.) Av *K. J.*

Glimtar utifrån.

"Översten". Av *K. J.*

Ryavävnader. Av *Elisabeth Thorman.*

Engelska romanförfattarinnor från 1800-talets förra hälft. III. Mrs Gaskell. Av *Mea Nordenfelt.*

Notiser från bokvärlden.

**Hosta,
hals- och bröstkatarrer**

övergå vid bristande vård och användande av overksamma medel icke sällan till svårare kroniska sjukdomar. Ett gott behandlingsmedel till förekommande härav är Fil. D:r P. Håkansson's Salubrin, om det användes enligt beskrivning till värmande omslag, gurgling och inandning; fördelaktigast och bäst är att för inandningen använda salubrininandningsapparat. Salubrin tillhandahålles i Parfym-, Speceri- och Färgaffärer. Partilager hos Geijer & C:o, Sthlm.

3 e